

532

119/1266

ACC. N:R

M. 10199: 1-16. (inkl. 2 s. teckn.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap:

Skåne

Upptecknat av:

Herman Nilsson

Härad:

V. Göinge km

Adress:

Plattena 231, Håslösholm

Socken:

Hoby

Berättat av:

Uppteckningsår:

1946

Född år

1877

i Skånska förs. Ög.

Håslösholm.

s. 1-16.

Lm F. 57.

Teckna draga - en teckning! Sid. 6. - en st.

teck. drag = st.?

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R **M. 10199** : /.Landskap: *Skåne*Upptecknat av: *Bernan Nilsson*Härad: *Västra Göinge*Adress: *Ståtena. 231. Håslöholm*Socken: *Stoby*Berättat av: *Östergötlands*Uppteckningsår: *1946*Född år *1877* i *Skärkinds församling*LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV*Halmtak* *Halmtakets Underlag.**Luf 57.*

Sparrar, resningen på Tak. Trä i olika grovlekar beroende på
Täktäckningsmaterialer, till Takbärning, av Tegel behöves grövre
sparrar, till halm och spån bass pepp lagse grovlek, i äldre tids byggnads
sätt, var halmtak det vanliga. Först försades sparrarna tillsammans,
de spars ihop häuter i varje del i Smed form så de i koppsättning
tåtnade en vinkel i triangel form, med en tvär Träd för att
stödja bästkraften, sparrarna de som vore i gaveln var lite
utskurna i svängda former.

På sparrarna lades takten, till de gamla husbyggnaderna var
upphuggna taket på jämt löpande sidor, i senare tiden sågade
taket, och i huvudsak till Spån Tak. Takutsprånge, en bräda
spåtsades på väggkanten och i sparrarna.

Takten lades på sparrarna i längderiktning

Avståndet mellan sparrarna var olika, på ekonomibyggnader var det längre avstånd såsom upp till $2\frac{1}{2}$ till och med 3 alnar på borrhugsbusen var det 2 alnar, 8 tum mellan ~~träbän~~ na, på ekonomibyggnaderna längre avstånd.

På sparrar lögkärnfur till sparrar gran för den var lättare att bryta, mellan var tredje eller fjärde sparre fästades snedslår från Takstaket fäst sparsen och så upp till ryggringen fäst i sparsen ^(närkast) o. s. v.

dessa band benämndes snedslår eller benämnd "sne"slår" på byggdemål.

En ursprings träda fäst i överkanten på väggbjälken eller "överträet" och i sparsen 6 tum från sparsen nedre änden.

Material och dess behandling.

Påghalm var den som var mest vanlig, men många bländade upp halmen med vass som de fästade i sjöarna, och till Takskägget blandades mycket vass för den motstod röta mer än halmen, och vattnet slammade ju mycket i Takskägget. Halmen till Tak fästade med slaga

Slagolen = benämnd "Slaoen". Flundolen = "flaum olen",
Slagolen var en och hade en lång, hand olen var, två och en halv
alm lång, på handolen var i änden fäst en ihopbänd läder-
bäl där i änden ett spits stöts in i handolen och fästades
med torpat ålström vid slaoen detta örskverstygg
benämndes "fläijt".

Vid örskningen lades fram på loggverket 20 st råg-
nekar 10 vid varje sida med topparna mot varemelen,
det örskades först på ena sidan, sedan vändes nekarne
och så örskade de på andra sidan, sedan bands de
tio nekarne tillsammans i en jämn bunta kallade klippa,
Sedan repades halmen på balm repa, på en 18 tum
lyskantig örbit insattes sex tum långa träpinmar
med 3 tum mellanrum, denna ställning fästades
vid logboltken där repades halmen, och bands halmen
i 3 små klippor och gick skars dessa i en packelse-
maskin, Toppen ändas med de utörskade oren så
hvar de vägde en 5 kg per styck.

Långhalmen tillverkades i förväg till att hava tillräcka när Takläggningen skulle påbörjas. Voss till Takläggning ^{dess} första ^{av} på försommaren med hie med båt och en man tog den avhöstade vassen lade den i bälten, och tog upp den på landet bredde ut den, och efter Torkningen bänds den i Rörvar.

Takläggningen.

Då bonden Tröskade sin säd, hade han allmogas ge akt på var den stridaste råghalmen var tillhimmades. Endast säden kunde användas för ändamålet. Efter Tröskningen repades denna så att den blev jämn och fri från alla kvar-
sittande afnar. Då Takläggaren skulle komma, måste man vara beredd på övriga material, som skulle till "saflar" "saflar" och vidjor. De förra bestod av fem å sex afnar långa käppar av hassel, som man släkt mellan varje flo, och sedan ^{legandes} stäcket fast med vidjorna. Dessa voro i regel av björk, möjligen också av vild. De skulle också vara väl vridna, samt icke all för torra, - Innan man begagnade desamma, fick man lägga dem i vatten. I skogs byggen

var det merendels far eller farfar, som på lediga stunder skur dessa käppar och used vidjorna. Gängabönderna brukade ofta tillverka dessa i så stort antal, att de forslade dem ned åt slätten, antingen ~~antingen~~ att försälja dem vid marknader där, eller också genom att köra från gård till gård på samma sätt som humkoollare, lakestegstimmerkaren, och smideshandlaren.

Barn, det Lake

På halmen lades på lake passades han vid nedre kanten med "fäcke-dragan", som bestod av ett smalt, avlångt bräde med vidhängande handtag. På halmen lades sedan, saften. Som på tre ställen med en björkvidja hop fästes och samman-drogs att hålla halmen fast.

Längst lake löpte en lång släng, som i bägge vore bundna med sex, fästade om ryggåsen. På denna släng låg lakeäckaren och hans "uppassare". Efter hand som lakeningen präglades, lyftades slängen upp. Fäcke-saftarna var av passet för de vore långa och sakta, de lades på lake ottyvela med barken på, halmen lades in på lake längre än lakebommens

Längd och det gick de upp med till ryggringen med,
det kallades ett Täckdrag, sedan flyttades Täckbommen
ned och började vid Taksträgget till nytt Täckdrag.

Vass förekom i Taksträgget till gäst och väl härlig blandat,
till Storkare blev Taket och de hus och gårdar som låg i när-
heten av sjöar och andra vatten drag där vass vänta till goda
säg sig med detta material, många backstugs köjje
Täp- var belagt enbart med vass, som motstod tidens
gnagande tand, efter var lagd steglångor av putsades Taket
med en stor bredbladig för ändamålet lömslig kniv, och
med en mindre kortkraftad träkniv som revs ned den
avhuggna takmen.

Takraften ~~takas~~ lades på över takmen, sedan bandes med
de beredda Täckvidjorna de bandes fast i takten.

När Takläggningen nått till ryggringen lade lös takm över
och sedan lades de samman fästade ryggrän över.

Täckbommen var två till åtta långa skarpa spårar
ihopfästade med ena spårar på en åtta längd från

varandra och närmast ändarna var järnsjolar i lika
längd med smitt järnhuvud i ena ändan och i andra ändan
en gängad spärre med mutter att spärra tillsammans
spisarna, och i båda ändarna inskrifna försäkringar
att lägga repen i, och då efter som de kommit fram
med täckningen det lagget, vände de täckbommen och varu
tills de kom i läge till nytt lägg, denna bom var fästas
med repen i två långa och grova slantar, som låg
med över motsvarande takbjälke, "Fruydens mösvarighet."
Täckningen började nere vid taksträgget, vid en fast
tillsatt "mall" sedan lades en "täckraft" en längre hassel-
träpp över den utlagda och utbredda halmbjälken, och den
fästades med de tillsatta täckvidfjarna, de stackes mellan
bjälken och under takten och upp över täckraften och
snoddas om och stackes under täckraften, nu är här inte
gods om halmtak, men de som nu lägges fästes med
galvaniserad slättråd. när de fästas detta lagda
lägg, lägges en ny halmbjälke över täckbjälkarna

De lade hafnen efter ^{den} som äusmahade mot Foppen, och så
att Täckseflarna voru överlagda, Täckstommen utgjorde
florsiktles för varje Täcklag, putsades Tåket till med en lång
bred vög, som de avhögg och jämnade av uppseende
Barnsträ, Ett väl lagt nytt hafnslak var en prydnad på en
bondgård, och ett mästerverk, såsom på de runde utstående
"halmjerner" eller i de sammanhängande längorna i de vior
på dem att få dem jämna fick visat Täckseflarens sticketlighet.
vidjorna stears av mylbjörk, eller vide, Ektäpparna eller
s. k. Täckseavlarna var av hassel eller mylbjörkar i pärm
där de stod tät, men hasseln var lämpligare, för de blev
längre och var stälare. De lades på Tåket hela och
obaskade

I norra delen av Föinge var björken mest till Ektäppan
men längre ned i Västra göinge gick hasseln mera,
och därför begagnades de där på orten till Täckse avla.
Tid Täckning med bräd begagnas af Täckstängar
Bräden är fast i en plätmå att stuka igenom hafnen

och under laken, och sedan varan över hamnen i hela
Läckrücken.

På gavlarna spikades på laken bräder från eggningen
till taksträgget, benämndes "vindstenar" 16 tum
breda, en halv alm såckte laket utom gaveln.

En stricklig eggjärns smed för en del år tillbaka var
en Smed i Hattisöd signerade sina eggjärn med S.P.S.
en i senare tid var Nils Persson i Ballingstön, senare
bosatte sig i Tarpåsa socken köpte en kvarn anlade en
smedja vid kvarnfallet. Kvarnen benämnd Ljunga mölla,
nu Ljunga mölla verkslag, en mycket starklig eggjärns
smed.

De vid takfoten i laket varande utbygge kallades
"hornejjer", de var att lasta in hö på stänged, i äldre
tid var uppsatta bräder att föra upp hö, de vätte av höet
på gården så med en höföra. En två alnar lång bräda
mål ett tre alnar långt skaft, förde de upp höet till
hornejjen där folk mottog det.

Hjälustegar hade de två på taket en till takläckaren,
och en till hems / hjälpseda; oumbärliga vid flyttning av
täckebommen, när de kommit till ryggningen lät de
balken stå, tills de kommit upp vid den andra sidan
och kommit dit, sedan släcks de balkans ändarna / kors-
vis om varandra, och släcks dem ned i ryggningen sedan
när de voro färdiga lade de lös balk över ryggningen
och så ryggträn över ryggningen.

Ryggträn voro av ek, trä som mer stod mot röta,
och därtill tyngre än annat träslag, de voro en bit långa
så kallad, fyra kvarter, voro ~~fästa~~ flabhuggna på ett
kvarter och där genomborrade, så att en enenagel som
var så lång, så att den kunde stickas igenom två till samma
lagda ryggträn, för att samman hålla dem, dessa lade
de över ryggningen.

Oryggade kunde de inte låta taket vara, för då hade
regn och bläst förlärvat det. Men backstugor har jag
sett som ryggningen varit täckt med jungtorv

4

2

de hackades upp med en större hacka, "flåhacka" jämna
torvar, och lade dem över ryggringen, men då lade de ej
några ryggrar, de lades med jordsidan mot halmen.
På pulten och även sticketak har jag sett till Takskägg, men
det var ej de gamle halmtaken.

Vasstak lades på samma sätt som halmtak.

Diverse Frågor.

När halmtaken blivit några år gamla vänte gerna massa
hål i på kringbyggda gårdar mot gårdsidan de voro mindre
utsatta för bläst.

På en del gårdar, var vid förstug dörren ett s.k.
bislag tillbyggt, en tillbyggnad utan dörr.

I norra delen av Görge voro taken undertill beklädda
med näver, samt därpå torvar, som man upplog på någon
lämplig plats, där en gräsmatta förefanns. Torvorna lades
i breda rutor, vilka snart vänte tillsammans med var-
andra. Taken voro därför under sommartiden gröna,
och bland torvorna vänte hustök som man allmunt

planterade. Man ansåg nämligen denna skyddsför-
edel och olyckor.

Nosser på Tåken lät man bilda ut sig, och emsäger mer skydd-
dande mot eldsvåda.

En värd lagel palm-tak kunde ligga i fyrtio år och därutöver.
I foderhus hade de en fiende av gnagare av råttor och möss,
som i fulla bador togo sin utflykt på Tåket därav den
gamla ordan att de som inte frös hade ut till jorden för sin
åld och utrymme upp resten av grödan.

Palm-takens tid är förbi, fast de i äldre tid var de billigaste
Tåke de kunde få, ett material hade lantmannen själva,
och då var arbetslösen liten, men de palm-tak som nu läggas
kom vara enstaka bondgärdar i göinge byggdens stadssträ-
ter där som är förut av de gamla palm-taken och då på
uthusbyggnaderna, boningshusen lades eternit-tak innan
sista kriget, men när bristen på det började lades tegel.

När palm-taken behöves reparation såsom mindre
fräs, då togs av en palm-trä en del utredd palm, som böjdes

och stacks in i underfan ten av det varande taket och jämnades
ut så trädet blev tät. Större här fick tagas samma arbets-
metoder som nytäckning.

I Västra Lönge begagnade man sig mest av palmtak,
som de läsemat i norra delen hade nävertak täckta med
gästorvar, och senare övergick de till palmtak.

På 1860-talet började de med trädstick tak, där tog de
dessa täcktäckningsmedel i sina stogar, vid de många
vatten dragen, var många små sågverk och stickeshytor,
och så komma denna täcktäcknings material utredd över
byggelena.

Palm taken vara framhållna som de längst hållbara
tak, varma om vintern, svala om sommaren.

Men brannstods bolagen hade höga tariffer på palm taken,
så det gjorde nog sitt till, att palm taken stoprades, annars
var där stor skattmad på hållbarheten på ett palm tak, eller
sticketak, och senare papp tak, ett stücke högst hållbarhet
av prima stickor 18 eller högst 20 år, ett papp tak får fjärsbytas

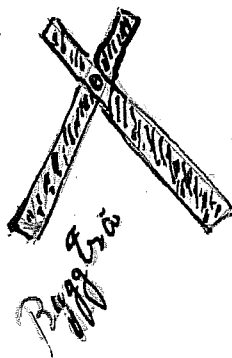
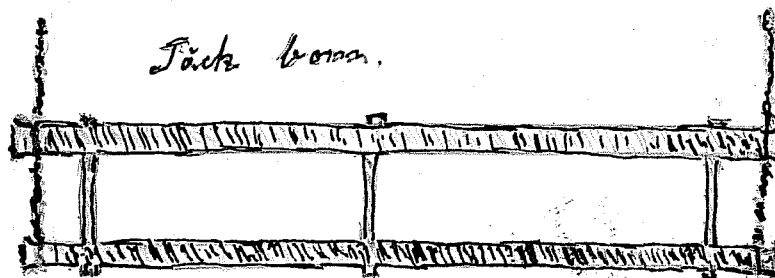
varje år så kan de ligga lögst 40 år, men ej på solsidan för
den sidan går fortast med.

En Läkthekare hade 1 kr med maten i dagtön på 1890 Taler.
i min barndom var där på orten en var kramlaktäckare i från
Pärninge by: Håstvede socken, kan gick under benämningen
"Knullen", men vet jag inte har jag inte aning om, för jag
hörde ej något annat namn.

M. 10199:15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jäcke bonna.

en balmjalatte

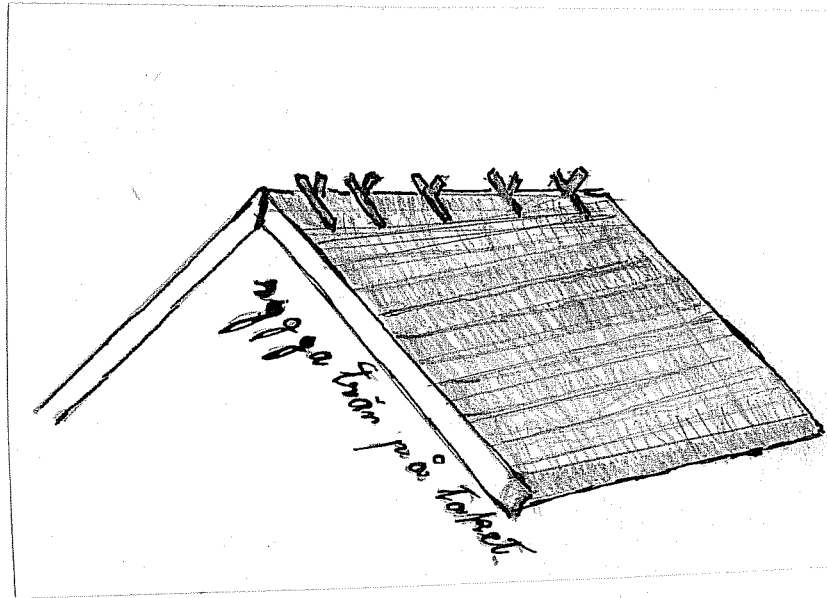
En knive att putsa av
balm taken vid laggring

Skriv endast på denna sida!

M. 10199:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!